

45 χρόνια από τον ηρωικό θάνατο του Κυριάκου Μάτση

19 Νοεμβρίου, ο κυπριακός ελληνισμός τιμά ένα από τα πιο επίλεκτα παιδιά του. Το Σταυραετό του Πενταδακτύλου, τον Κυριάκο Μάτση, που το ηρωικό του τέλος, το φθινοπωρινό εκείνο μεσημέρι του 1958, δεν ήταν τίποτε άλλο από το επιστέγασμα μιας λαμπρής αγωνιστικής πορείας. Ο θάνατός του στο κρησφύγετο του Δικώμου, ήταν η φυσική κατάληξη ενός ιδεολόγου, οραματιστή και αγωνιστή, που μπήκε στο καμίνι των εθνικών αγώνων από τα μαθητικά θρανία.

Ο Κυριάκος Μάτσης είναι αναμφισβήτητα μια από τις αξιοθαύμαστες φυσιογνωμίες του Εθνικο-απελευθερωτικού Αγώνα της ΕΟΚΑ. Ο Μάτσης είχε το χάρισμα να συνδυάζει τον οραματισμό και τον πολιτικό ρεαλισμό με την αγωνιστική διάθεση. Τα στοιχεία αυτά είναι εκ των ων ου άνευ στην ανάδειξη των χαρισματικών ηγετών. Η όλη προσωπικότητα του Μάτση διαγράφεται μέσα από τα ίδια τα κείμενά του, πολύτιμη κληρονομιά κι αυτά όπως η θυσία του.

Γιος αγροτών από το Παλαιχώρι της Μόρφου, ο Κυριάκος Μάτσης γεννήθηκε τον Ιανουάριο του 1926 και αποφοίτησε από το Γυμνάσιο Αμμοχώστου το 1945. Στα κοινά άρχισε να συμμετέχει από τα μαθητικά του χρόνια. Η συγκροτημένη και φιλοσοφημένη προσωπικότητά του αρχίζει να φαίνεται από τις πολιτικές του αντιλήψεις που ακόμη και σήμερα είναι πολύτιμες παρακαταθήκες. Γράφει στο ημερολόγιό του το 1944:

«Να σαι τίμιος στις πολιτικές σου αντιλήψεις που πρέπει να πηγάζουν από την αγάπη προς τον συνάνθρωπο, που συνεπάγεται καλύτερη της Πολιτείας που σαν άμεση συνέπεια έχει την της πατρίδας μερικά και του κόσμου γενικά».

Δεν ήταν μόνο πολιτικά ώριμος ο μαθητής Κυριάκος. Ετρεφε ταυτόχρονα και μια απέραντη αγάπη για τον άνθρωπο. Προτού φθάσει την ηλικία των 18, ο νεαρός απόφοιτος του Γυμνασίου Αμμοχώστου σημειώνει στο ημερολόγιό του στις 13 Ιανουαρίου 1944, έξι ολόκληρα χρόνια πριν την έγκριση από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών της «Παγκόσμιας Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου»:

«Ιδού τα δικαιώματα του ανθρώπου: 1. Το δικαίωμα της ζωής. Οι άνθρωποι μπορεί να διαφέρουν μεταξύ τους μα μπροστά στο νόμο είναι ίσοι. 2. Η προστασία των ανηλίκων. 3. Το καθήκον και η ελευθερία. 4. Το δικαίωμα του να κερδίζεις χρήματα. 5. Το δικαίωμα της περιουσίας. 6. Η ελευθερία της κυκλοφορίας. 7. Το δικαίωμα της εκπαίδευσης. 8. Ελευθερία σκέψεως και λόγου. 9. Ατομική ελευθερία. 10. Προστασία κατά της βίας».

Στις 12 Οκτωβρίου 1946 ο Μάτσης φεύγει από την Κύπρο όπου με υποτροφία της Κυπριακής Αγροτικής Εταιρείας θα σπουδάσει γεωπόνος στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης. Ήταν γόνος αγροτικής οικογένειας που μοχλούσε και πότιζε καθημερινά με τον ιδρώτα της τη γη της Πιτσιλιάς. Γι' αυτό ο Μάτσης αγάπησε τη γη και ήθελε να είναι αφέντες της αυτοί που τη δούλευαν. Γράφει σε φίλο του το 1958:

** και χειρόγραφο*
«Να γιατί δεν νοιάζομαι αν τη γη αυτή τη ζουν Τούρκοι για Έλληνες, Εβραίοι για Εκείνο που έχει αξία είναι να τη ζουν αυτοί που την ποτίζουν με τον ιδρώτα τους και να περπατούν πάνω της ελεύθεροι, διαφεντευτές της, κυρίαρχοί της. Ν' αναπνέουν περήφανοι τον αέρα της που να ναι αέρας δροσιάς, ομορφιάς, λεβεντοσύνης. Όχι πνίχτης»...

Στις 8 Δεκεμβρίου 1946 γίνεται η νενομισμένη τελετή της εισδοχής του στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης. Λίγους μόνο μήνες μετά ο Μάτσης γίνεται ενεργό στέλεχος της Μορφωτικής Ενωσης Εθνικοφρόνων Φοιτητών. Αρχίζει την διοργάνωση εξορμήσεων στην βορειο-ελλαδική υπαίθρο με σκοπό την ανύψωση του ηθικού των κατοίκων της υπαίθρου που υπέφερε από τον εμφύλιο πόλεμο καθώς και την εμπύχωση του ελληνικού στρατού. Ο Κυριάκος Μάτσης γίνεται φλογερός κήρυκας των εθνικών δικαίων. Δεν λησμονούσε την αποικιοκρατούμενη Κύπρο και την ανάγκη της Ενωσης της με τον εθνικό κορμό. Σε αυτούς που του έλεγαν ότι η Ελλάδα είναι φτωχή και καταστραμμένη, ενώ η Αγγλία είναι μια πλούσια αυτοκρατορία, απαντούσε με πάθος:

«Προτιμούμε τα ράκη της μητρός Ελλάδος, παρά την πορφύραν της μητριάς».

Ανθρωπος χωρίς παρωπίδες και φανατισμούς ο Μάτσης είχε το θάρρος και την παρρησία να παρουσιαστεί το 1948 ενώπιον του Εκακτου Στρατοδικείου Θεσσαλονίκης και να υπερασπιστεί το συμπατριώτη και συμφοιτητή του Γιάννη Δρουσιώτη, ο οποίος ανήκε στο αντίθετο ιδεολογικό στρατόπεδο. Γράφει στις 24 Ιουνίου 1948:

«Εμαθα στη ζωή να αγαπώ και να εκτιμώ τους ιδεολόγους αγωνιστές που ξέρουν να αγωνιστούν για ένα ιδανικό, αδιάφορο ποιο είναι αυτό, αρκεί να το πιστεύουν. Και ο Γιάννης Δρουσιώτης το πίστευε».

«Μόνο όταν το συμφέρον το ατομικό σταματήσει να κινεί το λογισμό μας σε κάθε μας πράξη, μόνο όταν ο καθένας εργάζεται για το σύνολο και τον εαυτό του, μόνο τότε η ανθρωπότητα μπορεί να βρει το δρόμο της».

Νεαρός φοιτητής παλεύει συχνά στο συναίσθημα και στη λογική, ανάμεσα στην πλάνη και στην αλήθεια. Μένει πιστός στο αληθινό, το οποίο υπόσχεται να υπηρετήσει και να αγωνιστεί γι' αυτό. Γράφει στις 16.4.47:

«Η σημαία για την οποία έδωκα όρκο να υπηρετήσω είναι η ΑΛΗΘΕΙΑ. Θα της μείνω πιστός και θ' αγωνίζομαι για το ΦΩΣ και την ΑΛΗΘΕΙΑ».

Και όταν πρόκειται για την αλήθεια ο Κυριάκος Μάτσης δεν χαρίζεται σε κανένα, ούτε και στον εαυτό του. Εξετάζει διαρκώς το βίο και την συμπεριφορά του. Θέλει να έχει έλεγχο του συγκινησιακού του κόσμου και αγωνιωδώς διερωτάται:

«Δύο χρόνια κύλησαν. Στέκομαι στο ύψος μου; Πάντως όμως κάθε ένας πρέπει να είναι αυστηρός με τον εαυτό του και να εφαρμόζει αυτοέλεγχον. Γι αυτό νομίζω ότι σε πολλούς τομείς έκαμα δίκια και ειλικρινά το καθήκον μου, θυσιάζοντας κάποτε και τη ζωή μου, ενώ σε άλλους τομείς υστέρησα εις ασυγχώρητον βαθμόν. Αυτά τα κενά πρέπει να τα συμπληρώσω».

χειρογράφο

Από την 1^η Ιουλίου μέχρι την 29^η Νοεμβρίου 1951 ο Κυριάκος Μάτσης βρίσκεται στην Κύπρο και ασχολείται με την συγγραφή της Πτυχιακής του διατριβής που έχει ως θέμα: «Γενική μελέτη του χωρίου Παλαιχωρίου Λευκωσίας (Κύπρου) και ειδική της εν αυτώ αμπελοκαλλιέργειας».

Στις 2 Ιουνίου 19 52 λαμβάνει τον τίτλο του Γεωπόνου. Βαθμός Πτυχίου «Λίαν Καλώς».

Εγκαταλείπει την Ελλάδα 26 ημέρες αργότερα και επιστρέφει στην Κύπρο. Αρχίζει να εργάζεται στο μεγάλο αγρόκτημα του θείου του Π. Ιωάννου στα Κουκλια. Ο επιστήμονας-γεωπόνος προσφέρει τις γνώσεις του στην ανάπτυξη της παραγωγής του αγροκτήματος.

1^η Απριλίου 1955 αρχίζει ο Εθνικο-απελευθερωτικός Αγώνας της ΕΟΚΑ. Γράφει ο Γεώργιος Γρίβας Διγενής στα απομνημονεύματά του:

«Ο Μάτσης εκ των πρώτων κατετάγη εις την Οργάνωση. Στρατιώτης του καθήκοντος, αγνός και τίμιος, υπόδειγμα, εις τους υφισταμένους του εμψυχωτής, εισήλθεν εις τον αγώνα με την φλόγα της αυτοθυσίας και την δίψαν να επιτελέσει έργον μεγάλο».

Το Αγρόκτημα των Κουκλίων όπου εργαζόταν ο Κυριάκος Μάτσης γίνεται αγωνιστικό κέντρο. Το Land-Rover της εταιρείας με αριθμούς εγγραφής R372 χρησιμοποιείται για μεταφορά οπλισμού, βομβών, πυρομαχικών και άλλου επαναστατικού υλικού με οδηγό τον Μάτση που απηφούσε τον θάνατο. Η αυτοθυσία ήταν ταυτόσημη με την αγωνιστική του ύπαρξη.

Με την κατηγορία ότι ανήκει στην ΕΟΚΑ, ο Κυριάκος Μάτσης συλλαμβάνεται από τους Άγγλους στις 9 Ιανουαρίου 1956 και τον αποστέλλουν στα ανακριτήρια της Ομορφίτας. Γνωρίζουν ότι είναι σημαντικό στέλεχος της Οργάνωσης και ότι έχει στενή επαφή με τον Διγενή. Με την παρρησία που τον διέκρινε, δεν το αρνιέται. Οι διαβόητοι ανακριτές Ρόμπινσον, Μακκάρουαν και Χάρρις τον ανακρίνουν, αλλά ο Μάτσης τους μιλά για τις παραδόσεις των Ελλήνων, για την μοίρα της πονεμένης Ρωμιοσύνης, για το χρέος να αγωνισθεί κανείς για την ελευθερία και

δεν μένει μέχρι εκεί. Αντιστρέφει την πορεία των ανακρίσεων και τους ρωτά με θάρρος:

«Εσάς ποιος είναι, όμως ο ρόλος και η αποστολή σας; Γιατί βρίσκεστε σε ένα τόπο που δεν σας θέλουν; Τι θα κάνατε εσείς αν είσατε στην δική μου τη θέση; Απαντήστε μου».

Τέτοια αξιοπρέπεια και τέτοια πρόκληση δεν την περίμεναν οι συγγνοί ανακριτές. Γι αυτό θα τον απομονώσουν και θα υποστεί τα φρικτότερα των βασανιστηρίων: Κτυπήματα, αϋπνία, ηλεκτροσόκ, αδιάλειπτες και επί εικοσιτετραώρου βάσεως ανακρίσεις. Σε καμία όμως περίπτωση η ψυχή του δεν λυγίζει. Παραμένει γενναίος και ατρόμητος.

Ο ιδεολόγος, ο ιδεαλιστής απορρίπτει τον υλισμό και θέτει την αρετή και την πατρίδα πάνω από όλα. Ο Στρατάρχης Χάρτινγκ επιχειρεί να τον εξαγοράσει για να καταδώσει τον Διγενή με το μυθικό για την εποχή εκείνη ποσό του μισού εκατομμυρίου λιρών. Ο Κυριάκος Μάτσης όμως δίνει μάθημα αγωνιστικής αρετής στους βασανιστές του και είχε το θάρρος να βροντοφωνάξει κατάμουτρα στο σκληρό αποικιοκράτη Χάρτινγκ κτυπώντας τη γροθιά του στο τραπέζι:

«Εξοχότατε, ού περί χρημάτων των αγώνα ποιούμεθα, αλλά περί αρετής. Λυπούμαι, διότι με έχετε προσβάλει με την πρότασή σας».

Ο κυβερνήτης αποχώρησε αμέσως και εκτιμώντας το ήθος του Μάτση έδωσε εντολή να σταματήσουν τα βασανιστήρια που του έκαναν. Ο Μάτσης μεταφέρεται στα κρατητήρια Κοκκινοτριμιθιάς όπου τον Απρίλιο του 1956 μετά την εξορία του Μακαρίου γίνονται ουσιαστικές συνομιλίες λύσης του κυπριακού εντός των κρατητηρίων. Ο Μάτσης συνομιλούσε με τους ανακριτές, το βοηθό κυβερνήτη Sinclair και τον Redaway. Κατάφερε να βελτιώσει τους όρους της συμφωνίας Μακαρίου – Χάρτινγκ σε σημαντικά σημεία και πίστευε στην σύντομη λύση του κυπριακού. Εθετε τα πάντα υπόψη του Διγενή, ο οποίος όμως θεώρησε ότι δεν μπορούσε από μόνος του να υπογράψει ή να δώσει την συγκατάθεσή του για τη λύση και το πολιτικό μέλλον της Κύπρου.

Την 1^η Μαΐου ¹⁹⁵⁶ ο Διγενής στέλνει στον Μάτση με το ψευδώνυμο «Μιλτιάδης» την περίφημη «Διαταγή» όπου του ανέθετε όρους πως ο ένοπλος αγώνας θα λήξει μόνο όταν επιτευχθεί συμφωνία και διαπραγματεύσεις δύνανται να γίνουν μόνο με τον Μακάριο όταν αυτός αφεθεί ελεύθερος.

* χεφόγραφι επίσημο Διγενή.
Στις 13 Σεπτεμβρίου 1956 ο Κυριάκος Μάτσης δραπετεύει από τα κρατητήρια Κοκκινοτριμιθιάς και διορίζεται Τομεάρχης της επαρχίας Κερύνειας. Ως αντάρτης καταζητούμενος δεν χάνει την επαφή με τους φίλους και συγγενείς του. Γράφει τον Φεβρουάριο του 1958 στο νεαρό εξάδελφό του Συμεών Μάτση:

«... Είμαστε αναγκασμένοι να κάνουμε πέτρα την καρδιά για να σταθούμε άξιοι του χρέους μας. Δοκίμασα πιο έντονο τον πειρασμό όταν περαστικός

για λίγες μέρες από το χωριό ήμουν υποχρεωμένος να μην πάω να δω τους δικούς μου. Ήταν βέβαιο πως κάποτε θα τους ρωτούσαν αν με είδαν και έπρεπε να λεν «όχι» και να μπορούν να ορκιστούν γι' αυτό. Μα έτσι θα είναι και πιο έντονη η χαρά όταν βρεθούμε τη μέρα της ΝΙΚΗΣ. Αν όμως η επιταγή της πατρίδας μάς φυλάξει μια άλλη μοίρα, τότε θ' αγάλλεται η ψυχή μας απ' τα ουράνια σαν συντροφιαστά με τα άλλα αδέλφια στον μεγάλο γιορτασμό θα πανηγυρίσουμε».

Το τελευταίο φθινόπωρο της ζωής του ο Μάτσης χαράζει στο χαρτί απαισιόδοξους στίχους λές και τραγουδούσε τον ίδιο τον θάνατό του:

**Παράξενο το μίλημα των λουλουδιών που σπέρνουμε στους τάφους
Λουλούδια παν στο μνήμα των να σπείρης θέλεις,
Τώρα που των ιδεών το άνθισμα θάφτηκε μέσ' το χώμα;
Σπείρα τα.**

**Πιο δυνατά θα πεταχτούν και πι' όμορφα θα λάμπουν
σαν απ' το χέρι σου, κυρά, καλή φροντίδα θα' βρουν.
Κι όσο φουντώνει η φυλλωσιά και πιο πολύ φυτρώνει
τόσο και πιο πολύ βαθιά η ρίζα των θ' απλωνει
ώσπου να φτάσει στο κορμί κάτω που θα σαπίζει
πιο περισσά για να τραφή και πιο πολύ ν' ανθίζει.**

Επιστέγασμα των αγώνων του Κυριάκου Μάτση ήταν όταν μέσα από το κρησφύγετό του στο Δίκωμο, βροντοφώναξε στη μία και τριάντα το μεσημέρι της 1^{9ης} Νοεμβρίου 1958:

«Όχι. Δεν παραδίδομαι. Αν θα βγώ, θα βγώ πυροβολώντας».

Περικυκλωμένος στο ασφυκτικό κρησφύγετό του δεν είχε άλλη εκλογή παρά να πεθάνει. Ο ίδιος δεν είχε αφήσει στην ψυχή του κανένα ηθικό περιθώριο για εκλογή. Ήταν έτοιμος για τον θάνατο. Τον είχε προβλέψει στα γράμματά του, τον είχε αναλύσει στους φιλοσοφικούς στοχασμούς του, τον είχε με σιγουριά καταγράψει στο ημερολόγιό του, τον είχε τραγουδήσει. Είχε υπογραμμίσει στο βιβλίο «Σιδηρά Διαθήκη» του Δημητρακοπούλου:

“Εκλεξε όσον ημπορής τον τρόπο του θανάτου σου, ένας ωραίος θάνατος είναι συνήθως η ευγενεστέρα πράξις της ζωής!”

Εντεκα μήνες πριν το πέρασμα του Μάτση στην αθανασία, σε επιστολή προς τους γονείς του, φανερώνει το πώς θα αντιμετώπιζε το τελευταίο προσκλητήριο της πατρίδας:

«Πιστεύουμε ότι κάθε θυσία μας δεν πηγαίνει άδικα και εσείς να είστε περήφανοι για μας. Αν ο καλός Θεός μας επιφυλάσσει την λαμπράν τύχη να δώσωμεν την ζωήν μας για την πατρίδα, τότε η χαρά σας πρέπει να

είναι απέραντη. Δεν ξέρω αν μπορεί να ονειρευτεί ένας άνθρωπος καλύτερη τύχη από αυτή. Και δεν μπορώ να σκεφθώ γονείς που να είναι πιο περήφανοι παρά για τα παιδιά τους που έπεσαν για την πατρίδα».

Ο λόγος του Μάτση είναι λόγος διαχρονικός, γιατί πηγάζει από αξίες οικουμενικές, οι οποίες έχουν ως κέντρο αναφοράς τους τον άνθρωπο. Ο Κυριάκος Μάτσης αντιτάχθηκε και με την γραφίδα του, αλλά και με το όπλο του σε κάθε μορφή ολοκληρωτισμού και καταπίεσης. Η πίστη του στην ελευθερία και στην ανθρωπίνη αξιοπρέπεια στάθηκαν οι παντοτινοί σύντροφοί του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ - ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΑΤΣΗ